

Ändring av barnskyddslagen

DETALJMOTIVERING

1 kap. Allmänna bestämmelser

7 § *Barnets rätt att växa och utvecklas och rätt till omsorg.* Genom paragrafen försöker man förtydliga skillnaden mellan sedvanlig fostran och begränsningar av de grundläggande fri- och rättigheterna. Enligt 1 mom. omfattar sedvanlig fostran sättande av därmed förknippade godtagbara gränser samt övervakning och omsorg i enlighet med barnets ålder, utvecklingsnivå, kulturella bakgrund och andra individuella behov. Gränserna för sedvanlig fostran kan jämföras med vad som i samhället allmänt godtas som sedvanlig fostran och bedömas med tanke på vad som stöder barnets uppväxt, utveckling och välfärd. Vad som anses vara sedvanlig fostran varierar med tiden, och definitionen förändras i takt med nya forskningresultat som gäller barns uppväxt och utveckling. Också lagstiftningen och vilka gärningar som kriminaliseras lever, och något som är lagstridigt kan aldrig godtas som uppfostringsmetod. Reglerna i anslutning till fostran får inte heller vara godtyckliga eller överdrivna. När sådana används ska man alltid beakta barnets ålder och utvecklingsnivå samt barnets övriga individuella behov och förhållanden. Även barnets religion, övertygelse och kulturella bakgrund kan påverka vilka gränser inom ramen för sedvanlig fostran som kan ställas upp för barnet i fråga. Exempelvis bör religiösa och kulturella seder och regler i fråga om mat och måltider erkännas och beaktas också i vård av barn utom hemmet. Vid vilka klockslag ett barn ska komma hem eller gå till sängs och i vilken grad ett barn ska delta i gemensamma vardagssysslor förändras i takt med att barnet blir äldre, växer och utvecklas.

Det som samhället betraktar som allmänt godtagbar sedvanlig fostran och sättandet av allmänt godtagbara gränser i anslutning därtill kan betraktas som sedvanlig fostran också vid barnskyddsrelaterad öppenvård och vård utom hemmet. Exempelvis som en följd av den tekniska utvecklingen har barn smarttelefoner, datorer och spelkonsoler. Om användningen av apparaterna är till nackdel för barnets uppväxt och utveckling t.ex. så att barnets sömn och vila blir störda, och barnet inte själv förstår de negativa effekterna för den egna utvecklingen, kan den som svarar för barnets sedvanliga fostran omhänderta de tekniska apparaterna t.ex. nattetid. Under skolgången eller medan terapi ges kan apparaterna fräntas barnet om användningen av dem äventyrar de normala aktiviteter enligt åldersnivå under dagtid som stöder barnets uppväxt och utveckling. Om användningen av apparaterna inte är till nackdel för barnet finns det inte någon grund i anslutning till sedvanlig fostran att ingripa i användningen av dem eller att ta apparaterna i beslag för säkerhets skull, än mindre som straff. Om barnet t.ex. fräntas sin telefon ska det dock säkerställas att detta i själva verket inte begränsar barnets kontakter till sina närstående.

Syftet med de metoder som används inom ramen för sedvanlig fostran, deras omfattning och intensitet kan inte vara samma som de begränsningar som avses i barnskyddslagen. Det är alltid fråga om sådana val som med fog kan betraktas som sådan sedvanlig fostran som ingår i ordnandet av individuell och behovsanpassad vård utom hemmet. Med gränserna inom ramen för sedvanlig fostran ingriper man alltså inte i barnets grundläggande fri- och rättigheter utan det är fråga om att ordna barnets dagliga vård och omsorg och stödja och trygga barnets uppväxt och utveckling. De regler och begränsningar som ingår i en god fostran som respekterar barnet som individ ska stå i rätt proportion till syftet med dem. Detta innebär bl.a. att reglerna inom ramen för sedvanlig fostran och de gränser som ställs upp för barnet inte får gå längre och inte fortgå längre än vad som är nödvändigt för att uppnå det allmänt godtagbara syftet med dem. Vid sedvanlig fostran ska barnet bemötas sakligt och med respekt.

Ett barn som placerats i vård utom hemmet har rätt till motsvarande trygghet, vård och omsorg som ett barn som bor med sin familj. Enligt ett avgörande av riksdagens biträdande justitieombudsman (6.11.2013, dnr 2777/4/12) har ett barn under tiden i vård utom hemmet rätt till goda och varma människorelationer, rätt att visa sina egna känslor, rätt till god vård och omsorg, rätt till fysisk integritet samt okränkbar rätt till självbestämmande både på ett fysiskt och psykiskt plan. Den plats som ordnar vård och omsorg utom hemmet ska vid behov ställa upp sådana gränser inom ramen för den sedvanliga fostran som är anpassade efter barnets ålder och utvecklingsnivå. Syftet med reglerna är att lära barnet att förstå det omgivande samhällets krav samt

hjälpa barnet att göra egna val och fatta egna beslut i enlighet med sin ålder och utvecklingsnivå. Syftet med sedvanlig fostran är att främja barnets välfärd på platsen för vård utom hemmet och tillgodose barnets rätt till god vård och omsorg.

Sättandet av gränser kan höra samman med övervakningen av barnet och omsorgen om barnet. Tryggandet av barnets uppväxt innefattar tryggande av barnets och den unga personens liv och hälsa och behovet av övervakning i anslutning därtill. Dessa behov varierar under olika åldrar och är också beroende av barnets utvecklingsnivå och personliga förmågor. Motsvarande metoder inom ramen för sedvanlig fostran kan enligt propositionen beroende på ålder och utvecklingsnivå användas också i vård utom hemmet.

Tryggande av ett barns välfärd, liv eller hälsa kan omfatta t.ex. att hålla barnet i handen, att hindra barnet från att springa ut på vägen eller att fysiskt leda barnet från en plats till en annan. För att trygga ett barns hälsa kan man omhänderta cigaretter och utrustning för rökning.

Ytterdörrarna till en placeringsplats för barn (familjehem, gruppfamiljehem eller plats för vård utom hemmet) kan hållas låsta nattetid samt också i övrigt, om det är nödvändigt med tanke på vården av, omsorgen om och övervakningen av barnen eller på grund av att ett visst barn har begränsad rörelsefrihet. Att placeringsplatsens eller barnskyddsenhetens dörrar ständigt är låsta från insidan begränsar inte den rörelsefrihet som tryggas i grundlagen, om de barn som inte förbjudits att avlägsna sig har möjlighet att avlägsna sig från anstalten, om de så vill. Också när det gäller dessa barn kan man av sedvanliga orsaker inom ramen för fostran och vård motivera den praxis enligt vilken barnen diskuterar med personalen om varför de vill avlägsna sig, trots att personalen inte kan förhindra att barnen avlägsnar sig. I detta fall är det fråga om en reglering av användningen av rörelsefriheten, inte en sådan begränsning av rörelsefriheten som är möjlig endast med stöd av 69 § i barnskyddslagen. Placeringsplatsen ska se till att andra barn än de barn som omfattas av förbudet att avlägsna sig har möjlighet att i överensstämmelse med en i samhället allmänt godtagbar dygnsrytm självständigt avlägsna sig från enheten av egen vilja genom att avtala om det med personalen. Ett sådant förfarande kan bidra till att säkerställa att barnen rör sig på ett säkert sätt och att de vuxna som ansvarar för barnen vet var barnen rör sig. Låsande av dörrar kan dock inte användas som ett straff. En enhet vars dörrar är låsta ska säkerställa att dörrarna öppnas eller lätt kan öppnas i nödsituationer, t.ex. om det börjar brinna.

Enligt 2 mom. får barnets sedvanliga fostran inte innehålla undertryckande, åga eller annan kränkande behandling. Sedvanlig fostran får inte innehålla sådant som samhället betraktar som icke-godtagbar behandling av barn. Icke-godtagbara uppfostringsmetoder är t.ex. att utsätta barn för förödmjukelse, matrelaterade straff, hot om begränsande åtgärder, psykiskt undertryckande eller fysisk åga. Ett barn får inte straffas eller förödmjukas genom t.ex. avklädning, beslagtagande av åldersriktiga kläder, smink eller andra saker som inte är farliga för barnet, läsande av barnets dagbok eller sättande av barnet i husarrest så att barnets skolgång förhindras. De gränser inom ramen för sedvanlig fostran som ställs upp för barnet får inte leda till att barnets andra grundläggande fri- och rättigheter begränsas, såsom rätten till grundläggande utbildning. Ett barn får inte heller straffas eller uppfostras på basis av att ett annat barn på samma placeringsplats har handlat i strid med reglerna. Att straffa hela gruppen för ett barns regelvidriga handlande är inte en godtagbar sedvanlig uppfostringsmetod. Vid vård, omsorg och fostran på en placeringsplats eller barnskyddsenhet ska det ställas upp gränser för barnen, liksom i allmänhet vid vård av, omsorg om och sedvanlig fostran av barn.

Begränsningar som inskränker de grundläggande fri- och rättigheterna är möjliga endast med stöd av bestämmelserna i 11 kap. i barnskyddslagen. De grundläggande fri- och rättigheterna och bestämmelserna om begränsningar kan inte kringgå genom att kalla en åtgärd för en uppfostringsmetod. Det är fråga om begränsning av de grundläggande fri- och rättigheterna när man genom en åtgärd blir tvungen att ingripa i någon av de fri- och rättigheter som tryggas i grundlagen, såsom rörelsefriheten eller rätten till personlig integritet. När man överväger en begränsning ska man bedöma om de krav som i lag ställs på vidtagande av en åtgärd uppfylls och i vilken utsträckning ingripande i barnets grundläggande fri- och rättigheter är godtagbart i respektive fall. Om en begränsande åtgärd inte uppfyller de krav som lagen ställer, får åtgärden inte vidtas genom att man kallar den för en uppfostringsmetod.

8 §. Barnets rättigheter inom social- och hälsovården. I paragrafen hänvisas det till klient- och patientlagen (xxx/xxxx) i vilken det föreskrivs om klientens ställning och rättigheter inom socialvården samt patientens

rättigheter. Genom bestämmelsen betonas rätten för ett barn som är klient inom barnskyddet att få social- och hälsovård av god kvalitet och gott bemötande både inom öppenvård och i vård utom hemmet.

6 kap. Procedurbestämmelser

30 §. Klientplan. Paragrafen motsvarar i övrigt den gällande 30 §, men den gällande paragrafens 5 mom. flyttas till 30 a §.

30 a §. Komplettering och revidering av klientplanen. Den föreslagna paragrafen motsvarar 7 kap. 42 § i klient- och patientlagen, där det föreskrivs om en plan som tryggar självbestämmanderätten, vilket kompletterar klientplanen för ett barn som är klient inom barnskyddet.

Paragrafens 1 mom. motsvarar 30 § 5 mom. i den gällande lagen.

Enligt 2 mom. ska klientplanen för ett barn kompletteras med en plan för vård och fostran för barnet, om begränsningar riktas mot barnet eller det kan antas att begränsningar kommer att riktas mot barnet i vård utom hemmet. Avsikten är att på detta sätt stärka självbestämmanderätten för barn i vård utom hemmet samt fästa uppmärksamhet vid användningen av begränsningar och vid möjligheterna att och åtgärderna för att minska begränsningarna. Syftet med planen för vård och fostran är att trygga ett gott bemötande av barnet.

I upprättandet av planen ska utöver socialarbetaren också delta en anställd på platsen för vård utom hemmet och barnet självt. Barnets vårdnadshavare ska höras, om det inte är uppenbart onödigt eller omöjligt exempelvis för att föräldrarna inte vill vara delaktiga i barnets liv eller för att de omfattas av begränsning av kontakterna på grund av sitt eget agerande eller beteende.

Det föreslås att planen ska innehålla uppgifter om saker som är viktiga för barnet, saker som barnet tycker om och verksamhet som motsvarar barnets behov samt hur dessa kan förverkligas. Sådana saker kan vara t.ex. barnets hobbyer och intressen, barnets religiösa och kulturella bakgrund samt därmed anslutna seder, viktiga fester eller andra motsvarande saker. De saker som är viktiga för barnet och som antecknats i planen ska stödjas också i vård utom hemmet. Motsvarande saker ska också i nuläget antecknas i planen för vård och fostran.

Planen ska innehålla uppgifter om eventuella orsaker till att begränsande åtgärder behöver vidtas samt specificerade metoder för att undvika att dessa situationer uppstår och att begränsningar behöver vidtas. Till exempel metoder för att förhindra rymning ska tänkas ut i förväg, och det ska redas ut vad som kan leda till att ett barn rymmer. Genom en diskussion på förhand kan det förhindras att barn avlägsnar sig utan lov och på så sätt kan man undvika t.ex. begränsningar av rörelsefriheten.

Enligt propositionen ska i planen antecknas de begränsningar som särskilt bör undvikas och specificerade grunder till varför de bör undvikas. Ett exempel är en situation där man bör undvika fasthållning eller fysisk kontakt i konfliktsituationer som involverar ett barn som utsatts för sexuellt eller fysiskt våld eller ett barn som lider av sensorisk överkänslighet. Avsikten är att undvika begränsningar som kan innebära mer ångest för barnet och leda till att starkare begränsningar används när barnet reagerar kraftigt på användningen av en viss begränsning. Ett barns religiösa och kulturella bakgrund och med den sammanhängande allmänt godtagbara seder ska beaktas också i samband en begränsning och detta ska antecknas i planen. Att t.ex. en kroppsvisitation eller kroppsbesiktning utförs av en person av samma kön kan vara nödvändigt på grund av kulturellt betingade uppfattningar om anständighet. Detta hindrar dock inte att begränsningar enligt denna lag används i situationer där det är nödvändigt, motiverat och förenligt med barnets bästa.

Klientplanen och planen för vård och fostran ska enligt propositionen ses över vid behov, dock minst var sjätte månad, om det inte är uppenbart att planerna inte behöver ses över. På detta sätt försöker man trygga övervakningen på förhand av vård utom hemmet och gott bemötande av barn i vård utom hemmet. Man kan därmed reagera i tid också på förändringar i barnets servicebehov. Planerna ska alltid ses över utan obefogat dröjsmål, om man har blivit tvungen att vidta flera begränsande åtgärder efter varandra eller samtidigt.

10 kap. Vård utom hemmet

52 a § *Kulturella rättigheter under tiden för vård utom hemmet.* I paragrafen preciseras barnets rätt till småbarnspedagogik och grundläggande utbildning också under tiden för vård utom hemmet. Barnet har rätt till småbarnspedagogik och grundläggande utbildning under tiden för vård utom hemmet i enlighet med vad som föreskrivs i lagen om småbarnspedagogik (36/1973) och lagen om grundläggande utbildning (628/1998). I barnets klientplan ska det antecknas hur småbarnspedagogiken eller den grundläggande utbildningen ordnas för barnet under tiden för vård utom hemmet.

Rätten till utbildning enligt lagen om grundläggande utbildning gäller också barn och unga personer som placerats utanför hemmet. Anordnande av grundläggande utbildning för elever som placerats med stöd av barnskyddslagen är en uppgift som ska skötas av kommunen. I enlighet med 4 § i lagen om grundläggande utbildning är en kommun skyldig att för barn i läropliktsåldern som bor på kommunens område ordna grundläggande utbildning samt förskoleundervisning året innan läroplikten uppkommer.

Ansvar för ordnande av småbarnspedagogik och grundläggande utbildning för barn som placerats med stöd av barnskyddslagen och ansvaret för anvisande till utbildning är gemensamt för placerarkommunen och placeringskommunen. Placerarkommunen är i första hand ansvarig för att det ordnas tillräckliga tjänster och stödåtgärder för barnet eller den unga personen. Den är skyldig att aktivt vara i kontakt med placeringskommunen. Dessutom betonas i 41 § i socialvårdslagen betydelsen av samarbete i allt arbete. Placerarkommunen ska försäkra sig om att småbarnspedagogiken eller den grundläggande utbildningen för ett barn kommer att ordnas i placeringskommunen. Det är placeringskommunen som ansvarar för att ordna småbarnspedagogik och grundläggande utbildning.

För ordnandet av grundläggande utbildning i situationer där barnet har placerats i en annan kommun än sin hemkommun svarar i princip i stället för barnets hemkommun den kommun där barnet vistas permanent, dvs. i detta sammanhang placeringskommunen (RP 252/2006 rd, s. 132). Utöver av kommunerna kan utbildning enligt lagen om grundläggande utbildning ordnas också av registrerade sammanslutningar, stiftelser och staten enligt tillstånd som beviljats av statsrådet.

Om undervisningen för en elev ordnas i någon annan skola än i den kommun där eleven är bosatt, ska utbildningsanordnaren enligt 41 § 3 mom. i lagen om grundläggande utbildning underrätta den kommun där eleven bor om eleven för att kommunen ska kunna sköta tillsynen över den läropliktige. I fråga om barn som placerats med stöd av barnskyddslagen handlar detta bland annat om situationer där en elev har placerats i en annan kommun än sin egen hemkommun. Den kommun där eleven är bosatt ska informeras om att utbildningen ordnas i placeringskommunen.

Enligt 40 § 2 mom. i lagen om grundläggande utbildning har de som deltar i elevvårdsarbetet för en elev rätt att av varandra få och att till varandra och elevens lärare, rektorn och den myndighet som ansvarar för undervisningen och verksamheten enligt den lagen ge ut information som är nödvändig för att ändamålsenligt ordna undervisningen för eleven. Enligt 41 § i lagen om grundläggande utbildning har en utbildningsanordnare för att kunna ordna undervisningen för en elev rätt att trots bestämmelserna om sekretess avgiftsfritt få nödvändiga uppgifter av social- och hälsovårdsmyndigheterna, andra tjänsteproducenter inom socialservicen och hälso- och sjukvården samt av yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Trots bestämmelserna om sekretess har en anordnare av grundläggande utbildning för att kunna ordna undervisningen för en elev rätt att avgiftsfritt få nödvändiga uppgifter av social- och hälsovårdsmyndigheterna, andra tjänsteproducenter inom socialservicen och hälso- och sjukvården samt av yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Det ska vara nödvändigt för ordnandet av undervisning för en elev att ge ut uppgifterna, och det kan bara handla om uppgifter som är nödvändiga för ordnandet av undervisningen. Det är upp till utbildningsanordnaren att avgöra vilka uppgifter som är nödvändiga. Bestämmelsen ger inte utbildningsanordnaren rätt att få allmänna uppgifter om de elever som kommer till skolan, utan nödvändigheten ska alltid kunna motiveras individuellt i begäran om uppgifter.

60 §. Personal. I paragrafen redogörs det för de krav som gäller personalen. Paragrafen motsvarar 60 § i den gällande lagen. Enligt förslaget ska det i 4 mom. tas in en skyldighet för tjänsteproducenten att ge dem som deltar i tillhandahållandet av tjänsterna och vården introduktion och handledning och ordna utbildning och kompletterande utbildning. Dessutom ska det specificeras att brister i fråga om personaltillgången och personalens kompetens inte får leda till att begränsande åtgärder vidtas. En motsvarande bestämmelse föreslås i 6 kap. 32 § i klient- och patientlagen.

11 kap. Begränsningar i vård utom hemmet

61 a § *Allmänna förutsättningar för bruk av begränsande åtgärder.* I paragrafen fastställs allmänna förutsättningar för bruk av begränsningar. Genom bestämmelsen stärks rättsskyddet för barn i vård utom hemmet och principen att begränsningar ska vidtas som sista alternativ. Bestämmelsen motsvarar 8 kap. 47 § i klient- och patientlagen.

Förslaget understryker att begränsningen ska vara ett sista alternativ och att den begränsning som vidtas ska stå i rätt förhållande till de hälso-, säkerhets- eller egendomsrisker som är förknippade med barnets beteende. Barnets åsikt om begränsningen ska alltid utredas i enlighet med 20 §, om det inte är uppenbart omöjligt. Exempelvis vid icke-brådskande beslut om begränsning av kontakterna ska barnet alltid höras innan beslutet fattas.

I bestämmelsen preciseras det att en begränsning inte får användas som straff eller som disciplinär åtgärd eller medföra onödigt skada eller olägenhet för barnet. Man ska fästa särskild vikt vid den kumulativa effekten av begränsande åtgärder. Ett barns deltagande i grundläggande utbildning kan t.ex. inte begränsas genom begränsning av rörelsefriheten, och medan ett barns rörelsefrihet är begränsad ska barnets rätt till grundläggande utbildning eller fortsatta studier tillgodoseas. En begränsning får enligt förslaget inte användas, om behovet av den beror på att de tjänster och den vård barnet behöver saknas, på att personalen är för liten eller på andra motsvarande brister i de ekonomiska och funktionella förutsättningarna.

Om flera begränsningar samtidigt, olika begränsningar efter varandra eller samma begränsning flera gånger efter varandra riktas mot ett barn, ska förutsättningarna för varje enskild begränsning bedömas separat. En begränsning kan inte tillgripas för att en annan begränsning ska kunna vidtas, t.ex. får man inte hålla fast barnet för att kunna företa en kroppsvisitation eller kroppsbesiktning. När en begränsning vidtas ska man dessutom beakta barnets religiösa och kulturella bakgrund och med den sammanhängande godtagbara och respektfulla sätt att genomföra begränsningen.

61 b § *Allmän plan för att stärka självbestämmanderätten.* Den föreslagna paragrafen motsvarar 7 kap. 42 § i klient- och patientlagen. Tjänsteproducenten ska enligt förslaget ansvara för att varje verksamhetsenhet som ordnar vård och omsorg för barn som placerats med stöd av barnskyddslagen har en allmän plan för självbestämmanderätten. Den allmänna planen för självbestämmanderätten kan vara en del av planen för egenkontroll, dock så att den tydligt är en separat helhet, och den ska utvärderas och ses över årligen.

Planen ska ange de åtgärder genom vilka man stöder självbestämmanderätten för barnen i enheten samt de regler och den praxis för sedvanlig fostran som tillämpas på platsen för vård utom hemmet. I planen ska ingå hur man förbereder sig på bruk av begränsningar och hur begränsningarna kan genomföras så att den begränsande åtgärden inte medför fara för utomstående. Detta kan t.ex. omfatta en plan över vem som ska se till och hur det ska skötas att andra barn samt personer som besöker eller vistas på platsen för vård utom hemmet förs till sidan i situationer där ett barn som betar sig aggressivt plötsligt måste föras bort för fasthållande eller isolering. Ett exempel på detta är att man efter att en begränsande åtgärd har vidtagits för att avvärja en risk för våld ska gå igenom saken inom enheten både med barnet och med de andra barnen på platsen för vård utom hemmet, så att situationen inte förorsakar barnen ytterligare oro eller trauman.

När planen görs upp ska man beakta åsikterna och erfarenheterna hos barnen på platsen för vård utom hemmet, och de ska ges möjlighet att delta i utarbetandet av planen. På detta sätt blir samtidigt de gemensamma allmänt godkända reglerna samt gränserna inom ramen för sedvanlig fostran tydliga för både personalen och barnen. Redan därigenom kan man minska behovet av att vidta begränsningar, och processen kan i bästa fall fungera som ett gemensamt öppet fostrande samtal. Planen ska på platsen för vård utom hemmet placeras så att barnen kan se den. Planen ska gås igenom tillsammans med de barn som är placerade i enheten, och det är särskilt viktigt att gå igenom planen med varje barn när han eller hon kommer till platsen för vård utom hemmet.

63 § *Beslut om begränsning av kontakterna.* Den föreslagna paragrafen motsvarar huvudsakligen den gällande 63 §, men det föreslås att beslut om begränsning av kontakterna ska gälla kortare tid. Enligt det föreslagna 1 mom. ska det i fråga om begränsning av kontakterna fattas ett beslut för viss tid, högst tre månader åt gången.

Enligt den gällande lagen kan beslutet gälla högst ett år åt gången. I beslutet ska nämnas grunden till begränsningen, vilka personer som omfattas av begränsningen, vilket slag av kontakt begränsningen gäller, i vilken utsträckning begränsningen ska genomföras och under vilka förutsättningar det kan göras en tillfällig avvikelse från begränsningen.

I praktiken förekommer situationer där barnet måste skyddas mot sina egna föräldrar eller närstående under en längre tid åt gången, t.ex. vid misstanke om sexualbrott eller misshandel. Till följd av onödigt långa begränsningar av kontakterna kan barnet ändå förlora nära mänskliga relationer och kontakter, vilket kan ge barnet ytterligare trauman. Begränsningar av kontakterna bör i fortsättningen därför bedömas minst fyra gånger per år. Dessutom föreslås i bestämmelsen preciseringen att det i beslutet ska nämnas under vilka förutsättningar det kan göras en tillfällig avvikelse från begränsningen och hur kontakterna i övrigt kan ske under tiden för begränsningen. En begränsning innebär inte alltid ett totalt förbud, och kontakter på något visst sätt kan tillåtas, t.ex. under övervakning. En tillfällig förändring i eller en avvikelse från begränsningen kan bero på att omständigheterna förändras, t.ex. att barnet flyttas till sjukhusvård på grund av en allvarlig sjukdom eller att en närstående som är föremål för en begränsning av kontakterna blir allvarligt sjuk.

Det föreslås dessutom att paragrafen preciseras i fråga om vem som kan omfattas av begränsningen. Enligt förslaget ska begränsningen kunna omfatta också en odefinierad personkrets i situationer där specifika personer inte kan identifieras. Sådana situationer kan uppstå exempelvis när en ung person ska hållas borta från vissa drogkretsar eller gäng, men personerna i gruppen helt eller delvis inte kan identifieras. I praktiken kan det också vara så att en ung person låter bli att uppge namnet på en skadlig person eller bara känner till personens smeknamn. I fortsättningen ska man också i dessa fall kunna begränsa kontakterna mellan barnet och en skadlig grupp eller person.

Enligt förslaget fogas till 2 mom. en bestämmelse enligt vilken ett beslut om en sådan kortvarig begränsning av kontakterna som gäller i högst 30 dygn utöver av föreståndaren för en barnskyddsanstalt i fortsättningen kan fattas också av en person inom anstaltens vård- och fostringspersonal som förordnats av föreståndaren. Detta gör det möjligt att skydda barnet också i plötsliga situationer utanför tjänstetid.

64 § *Allmänna förutsättningar för bruk av begränsande åtgärder.* Det föreslås att paragrafen upphävs och att dess innehåll tas in i lagen som en del av den föreslagna 61 a §.

66 § *Kroppsvsitation.* Det föreslås att bestämmelser om kroppsvsitation och kroppsbesiktning, som det föreskrivs om i den gällande 66 §, ska finnas i två separata paragrafer. Till paragrafen fogas enligt förslaget att kroppsvsitation får företas också om det finns grundad anledning att misstänka att ett barn i sina kläder eller annars bär på sig sådana i 65 § 3 mom. avsedda andra ämnen eller föremål som sannolikt är till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn utom hemmet eller för den allmänna ordningen i anstalten. Paragrafens innehåll motsvarar i övrigt det innehåll i den gällande 66 § som handlar om kroppsvsitation.

66 a § *Kroppsbesiktning.* Definitionen av kroppsbesiktning i den föreslagna paragrafens 1 mom. motsvarar definitionen av kroppsbesiktning i 66 § 2 mom. i den gällande lagen. En ny precisering som föreslås är att om ett barn som på anstalten har underkastats kroppsbesiktning bestrider bruk av berusningsmedel eller om det av någon annan orsak behövs för att utreda om resultatet av kroppsbesiktningen är tillförlitligt, ska ett positivt prov skickas för kontroll på tillbörligt sätt. Ett positivt utslag på ett utandningsprov för läkemedel eller droger eller med alkometer kan visa sig vara falskt, och barnet måste ha rätt att få testresultatet kontrollerat. Provet ska kontrolleras på tillbörligt sätt vid ett för ändamålet lämpligt laboratorium, och i konfliktsituationer ska ytterligare en analys göras före eventuella påföljder för att säkerställa barnets rättsskydd.

I 2 mom. föreslås det att kroppsbesiktningen ska omfatta en möjlighet till *yttre granskning av kroppen*. Enligt 8 kap. 30 § 1 mom. 2 punkten i tvångsmedelslagen (806/2011) omfattar *kroppsbesiktning granskning av den undersöktes kropp*, tagande av blodprov eller andra prov eller annan undersökning av personens kropp. Enligt den föreslagna paragrafens 2 mom. ska granskning av kroppen inom vård utom hemmet kunna omfatta bara yttre granskning av kroppen. Yttre granskning av kroppen ska innebära att barnet kläs av antingen helt eller

separat på övre och undre kroppen, men ska inte omfatta granskning av kroppens håligheter. Yttre granskning av kroppen får inte omfatta granskning av könsorganen eller mellan skinkorna eller att barnet ombes huka sig eller placeras i en lutande position eller i någon annan genant eller kränkande position. Granskningen ska genomföras med respekt för barnet, så finkänsligt som möjligt och så att man kränker barnets integritet så lite som möjligt. Efter granskningen ska barnet ha möjlighet att klä på sig sina underkläder för att vänta medan resten av kläderna granskas.

Tröskeln att företa en yttre granskning av kroppen ska vara högre än i övrigt i fråga om kroppsbesiktning. En förutsättning ska vara att det finns sannolika skäl att misstänka att ett barn har använt berusningsmedel som avses i 65 § 1 mom. eller att barnet i sina kläder har eller annars bär på sig ämnen eller föremål som avses i 65 § 1 mom. Sannolika skäl att misstänka innebär att det är sannolikare att misstanken visar sig stämma än att den inte gör det. Dessutom ska det förutsättas att barnet har placerats på platsen för vård utom hemmet uttryckligen för avbrytande av bruk av berusningsmedel. Yttre granskning av kroppen ska inte vara tillåten vid alla barnskyddsanstalter, utan begränsas till enheter som är specialiserade på avgiftning.

När ett barn placeras på en sådan enhet för vård utom hemmet som är specialiserad på avgiftning på grund av ett allvarligt missbruk (vilket ofta gäller uttryckligen droger) eller för att man misstänker att barnet använder berusningsmedel, är syftet med den anstalt som är specialiserad på avgiftning och med att placera barnet i vård utom hemmet att barnet inte ska använda eller få tag på berusningsmedel eller kunna sprida dem på anstalten. Syftet med yttre granskning av kroppen ska vara att hitta de berusningsmedel man letar efter och att därigenom förhindra bruk och spridning av berusningsmedel och narkotika på anstalten. Yttre granskning av kroppen ska alltid vara nödvändigt och godtagbart med tanke på ordnandet av vård av barnet i fråga utom hemmet. Yttre granskning av kroppen får inte införas som en allmän regel på enheten, utan ska alltid grunda sig på en individuell bedömning i det enskilda barnets fall, och det får inte införas som en fortgående begränsande åtgärd under längre tid för barnet.

I 3 mom. anges vem som ska fatta beslut om kroppsbesiktning. Beslut om kroppsbesiktning ska i fortsättningen kunna fattas endast av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal.

Enligt 4 mom. kan kroppsbesiktningen, liksom i nuläget, utföras av föreståndaren för anstalten eller av en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal eller av annan person med en för uppgiften lämplig yrkesexamen. Det sistnämnda syftar främst på situationer där barnet lämnar ett urinprov någon annanstans än på anstalten. Den som beslutar om kroppsbesiktning och den som utför den behöver inte nödvändigtvis alltid vara samma person på anstalten. I princip blir det ändå oftast så. Den kan dock exempelvis hända att det är möjligt att genomföra kroppsbesiktningen först efter att arbetsskiftet för den som fattat beslutet är slut, och åtgärden behöver då kunna utföras också av någon annan som förordnats till uppgiften, på basis av det beslut som redan fattats.

I enlighet med den gällande 66 § ska blodprov också i fortsättningen få tas bara av yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården. Nytt i det föreslagna 4 mom. är att också yttre granskning av kroppen ska få företas endast av yrkesutbildade personer inom hälso- och sjukvården.

Paragrafens 5 mom. motsvarar det som i gällande 66 § 3 och 4 mom. föreskrivs om av vilket kön den som företar kroppsbesiktningen får vara.

67 § *Granskning av egendom och försändelser. Kvarhållande av försändelser.* Det föreslås att det till 1 och 2 mom. fogas en möjlighet att granska de utrymmen som ett barn i vård utom hemmet förfogar över eller den egendom som barnet innehar också när det finns grundad anledning att misstänka att ett barn innehar ämnen eller föremål som sannolikt är till allvarligt förfång för ordnandet av vården av barnet eller andra barn utom hemmet eller för den allmänna ordningen i anstalten. Enligt förslaget ska en försändelse få kvarhållas med motsvarande argument att den misstänks vara till förfång för vården utom hemmet.

68 § *Fasthållande.* Paragrafen motsvarar i sak 68 § i den gällande lagen. Det föreslås dock att formuleringarna i paragrafen förtydligas, så att det krävs att fasthållandet ska ske med en godtagbar metod. Motsvarande krav

på en godtagbar metod föreslås i bestämmelserna om fasthållande i klient- och patientlagen. I praktiken betyder det att det vid enheten alltid ska finnas en person som har utbildning och kompetens om fasthållande och metoderna för fasthållande, för att fasthållandet ska kunna genomföras på ett säkert sätt.

Fasthållande ska ske med respekt för barnets människovärde, och barnet får inte förödmjukas eller straffas genom fasthållande. Fasthållande får inte tillgripas för att en annan begränsning ska kunna vidtas, t.ex. för att kunna företa en kroppsvisitation eller kroppsbesiktning.

Dessutom föreslås det att det till paragrafen fogas en bestämmelse enligt vilken ett barn får hållas fast också i placeringsplatsens omedelbara närhet för att man ska kunna förhindra en allvarlig risksituation. I praktiken betyder det den gårdsplan som hör till anstalten och anstaltens omedelbara närhet. Bestämmelsen ger ingen rätt att t.ex. hålla fast ett barn som hämtas på stan medan det förs tillbaka till anstalten.

I 4 mom. föreslås att det ska krävas att barnets hälsotillstånd undersöks, om fasthållandet tillfogar barnet skador eller märken eller om barnet begär det.

69 § Begränsning av rörelsefriheten. Paragrafen motsvarar i sak 69 § i den gällande lagen. I 2 mom. föreslås det att bestämmelserna om beslutsfattandet förtydligas. Enligt motiveringen till den gällande lagen är avsikten att den nuvarande bestämmelsen ska tillämpas så att föreståndaren för anstalten eller en av föreståndaren förordnad person i anstaltens vård- och fostringspersonal får besluta om en begränsning som sammanlagt gäller i högst sju dygn. Om det finns behov av att förlänga begränsningen eller om det ända från början finns behov av att bestämma att begränsningen ska gälla i mer än sju dygn, fattas beslutet om begränsningen av den i 13 b § avsedda socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter. Socialarbetaren kan alltså direkt fatta beslut om en längre begränsning som gäller högst 30 dygn. Bestämmelsen förutsätter inte att anstalten alltid först fattar ett beslut om begränsning av rörelsefriheten som gäller sju dagar och att socialarbetaren därefter fattar beslut om en längre begränsning. Bestämmelsen förändrar inte nuläget.

70 § Isolering. Paragrafen motsvarar i sak huvudsakligen den gällande 70 §, men det föreslås att den längsta tid ett barn får hållas isolerat förkortas. Den längsta tiden i isolering vid psykiatrisk vård oberoende av patientens vilja föreslås vara åtta timmar. Motsvarande tid föreslås i 1 mom.

Ett barn ska få isoleras från de andra barnen i anstalten bara om barnet på basis av sitt beteende är till fara för sig självt eller andra eller om isolering av någon annan särskilt grundad anledning är nödvändig med hänsyn till barnets liv, hälsa eller säkerhet. Isolering får alltså inte, liksom inte heller enligt den gällande lagen, användas som straff eller som allmän regel på anstalten, t.ex. när vården utom hemmet inleds eller när ett barn som varit på rymmen återvänder till anstalten.

I 2 mom. föreslås preciseringar om åtgärder för att trygga barnets säkerhet under isoleringen. Enligt förslaget ska den som ser till barnets säkerhet under hela den tid barnet hålls isolerat övervaka barnet inne i samma rum eller i omedelbar närhet av rummet. I isoleringsrummet ska det hela tiden finnas möjlighet för barnet och övervakaren att se och höra varandra, så att barnets säkerhet kan garanteras. Kontakten mellan barnet i isolering och den som ser till barnets säkerhet ska vara direkt och kontinuerlig. Ringklockor och kameraövervakning ersätter inte personlig interaktion.

Den plats som används för isolering ska vara lämplig med tanke på barnets vård och omsorg. Isolering är inte ett straff, så platsen för isoleringen får inte ge intryck av att det är fråga om ett straff. I isoleringsrummet ska det finnas en klocka som är placerad så att barnet kan följa tiden. I isoleringsrummet ska det finnas en högre, sängliknande madrass att ligga på. Ett bord och en fåtölj tillverkade av samma säkra material gör att barnet t.ex. kan äta sittande vid ett bord och inte på golvet.

Isoleringsrummet ska planeras så att det orsakar barnet så lite skada som möjligt, t.ex. genom stoppning i möblerna och madrasserade golv och väggar. Utgångspunkten är inte att en begränsande åtgärd ska medföra begränsad stimulans. Det bör finnas olika redskap som ger stimulans, och barnet kan få saker att läsa eller t.ex. en musikspelare. Det ska vara möjligt att lyssna på radio eller musik, och en tv kan placeras bakom ett plexiglas. Det kan vara personalen som använder och reglerar apparaterna.

Enligt 3 mom. kan isoleringen förlängas omedelbart genom nytt beslut endast om de i 1 mom. angivna förutsättningarna för isolering fortfarande föreligger. Dessutom förutsätts det att det alltså inte är ändamålsenligt eller möjligt att ordna barnets vård på något annat sätt. Om det visar sig att isoleringen behöver förlängas, ska man på platsen för vård utom hemmet bedöma barnets behov av hälso- och sjukvårdstjänster. Inte heller i detta fall får isoleringstiden sammanlagt överskrida 16 timmar. Ett behov av längre isolering än så förutsätter akut sjukvård.

I 4 mom. föreslås en ny bestämmelse enligt vilken en läkarundersökning vid behov ska företas inte bara vid isoleringens början och medan isoleringen pågår, utan också när isoleringen avslutas och om barnet begär det. Paragrafens 5 mom. motsvarar det gällande 70 § 5 mom.

71 § *Särskild omsorg*. Paragrafens 1 mom. motsvarar delvis den gällande lagens 71 §. Avsikten är att genom den föreslagna paragrafen förtydliga de allmänna förutsättningarna för särskild omsorg. Bestämmelsen motsvarar gällande praxis och bestämmelser.

72 § *Ordnanande av särskild omsorg*. Paragrafens 1 mom. motsvarar den gällande lagens 72 § 1 mom. I den föreslagna 2 mom. finns bestämmelser om i vilka situationer särskild omsorg inte får vidtas. Särskild omsorg får inte vidtas för att kompensera för ett otillräckligt antal anställda eller på grund av andra orsaker förknippade med anstaltens arbetsledning eller strävan efter ekonomisk vinning. Att det inte skaffas tillräckliga social- och hälsovårdstjänster som barnet behöver eller att barnet av någon annan orsak inte får sådana tjänster är inte ett skäl att överföra barnet till särskild omsorg. Särskild omsorg får inte heller användas som straff eller hot.

72 a § *Beslut om särskild omsorg*. Paragrafens 1 och 2 mom. motsvarar huvudsakligen 72 § 2 och 3 mom. i den gällande lagen.

Ett beslut om fortsatt särskild omsorg ska enligt förslaget också grunda sig på en bedömning av den gångna perioden, av de åtgärder som vidtagits under den, av hur omsorgen ska fortsätta och av vad som eftersträvas med den. Genom bestämmelsen vill man trygga en regelbunden granskning av om den särskilda omsorgen har gett de resultat som eftersträvats. Samtidigt ska det bedömas vad som eftersträvas med fortsatt särskild omsorg. Särskild omsorg och fortsättning av den får inte ske per automatik eller som ett straff.

I det föreslagna 3 mom. preciseras i enlighet med den nuvarande lagens anda att särskild omsorg i praktiken kan inledas först efter att ett beslut om det har fattats. I momentet föreslås motsvarande bestämmelser som i den nuvarande lagen om vem som fattar besluten.

73 § *Genomförande av särskild omsorg*. I 1 mom. föreslås kompetenskrav för de anstalter där särskild omsorg kan ordnas. Eftersom avsikten är att särskild omsorg ska ordnas bl.a. för att bryta ett svårt missbruk av berusningsmedel eller gravt brottsligt beteende eller när barnets eget beteende allvarligt äventyrar barnets liv, hälsa eller utveckling, är det nödvändigt att en enhet för särskild omsorg har tillgång till tillräcklig medicinsk och psykologisk kompetens och annan personal med sådan för uppgiften lämpad yrkesexamen som verksamheten förutsätter. Vilken för uppgiften lämpad yrkesexamen som krävs beror på servicebehovet på enheten. I förslaget preciseras den nuvarande lagens krav och ursprungliga syfte, och det räknas upp vilka yrkesutbildade personer som ska finnas vid anstalten minst 5 timmar per vecka.

Paragrafens 2 mom. motsvarar den gällande lagens 73 § 2 mom.

Paragrafens 3 mom. motsvarar sista meningen i gällande 73 § 1 mom. Ett barn kan hindras från att avlägsna sig från en enhet för särskild omsorg utan att det fattas ett särskilt beslut om begränsning av rörelsefriheten, liksom med stöd av den gällande lagen.

73 a § *Begränsningar i samband med hälso- och sjukvård i vård utom hemmet*. Den föreslagna 73 a § är ny, och syftet med den är att klargöra olika kontaktytor mellan tjänster. Enligt det föreslagna 1 mom. har barnet rätt till den hälso- och sjukvård som det behöver också under tiden för vård utom hemmet. För att denna

rättighet verkligen ska tillgodose föreslås det att det i barnets klientplan ska antecknas hur de hälso- och sjukvårdstjänster som barnet behöver ordnas och tillhandahålls under tiden för vård utom hemmet.

Om ett barn under tiden för vård utom hemmet flyttas till hälso- eller sjukvård, ska begränsningar enligt lagen som riktas mot barnet och behovet av eller avvikelser från dem bedömas på nytt för tiden för hälso- eller sjukvård. Ny bedömning innebär att den som fattat beslutet bedömer om en begränsning som avses i lagen ska fortsätta gälla eller om den ska slopas under tiden för hälso- eller sjukvård. I vissa fall kan det vara motiverat att delvis avvika från en begränsning under tiden för hälso- eller sjukvård. Om t.ex. ett barn som vårdas utom hemmet blir intaget för sjukhusvård på grund av ett allvarligt hot mot liv eller hälsa, kan det vara i enlighet med barnets bästa att personer som omfattas av ett beslut om begränsning av kontakterna får besöka barnet på sjukhuset under övervakning. Man ska då bedöma en hurdan begränsning av kontakterna som är i enlighet med barnets bästa i den förändrade situationen.

I det föreslagna 2 mom. föreskrivs det om vilka bestämmelser som ska tillämpas under tiden för hälso- och sjukvårdstjänster. Vidare föreslås det att den tjänsteinnehavare som anges i 13 § 2 och 3 mom. under tiden för barnets hälso- eller sjukvård ska kunna fatta beslut om begränsning i enlighet med barnskyddslagen efter att den socialarbetare som ansvarar för barnets angelägenheter berett ärendet. I praktiken kan det här behövas främst i fråga om begränsning av kontakterna, eftersom grunderna för begränsning av kontakterna med stöd av barnskyddslagen skiljer sig från motsvarande bestämmelser i klient- och patientlagen.

I 3 mom. föreslås tydligare bestämmelser än i nuläget. Enligt förslaget får receptbelagda läkemedel som en legitimerad läkare förskrivit för ett barn på en barnskyddsanstalt delas ut av en person med lämplig utbildning och tillstånd för läkemedelsbehandling. Det här motsvarar nuvarande praxis. Receptfria läkemedel, såsom värmemedicin, får delas ut också av andra i personalen. Vid en enhet som tillhandahåller vård utom hemmet får det inte vidtas åtgärder inom hälso- och sjukvården som strider mot patientens vilja.

74 § *Anteckningar om begränsande åtgärder.* Paragrafen motsvarar 74 § 1 och delvis 2 mom. i den gällande lagen.

74 a § *Bedömning av en begränsning som riktats mot ett barn.* Det föreslås att det till lagen fogas en ny 74 a §, i vilken det föreskrivs om bedömning i efterhand av en begränsande åtgärd som riktats mot ett visst barn. Bruket av en begränsande åtgärd ska på platsen för vård utom hemmet bedömas tillsammans med barnet genast när barnet kan förstå innebörden. I plötsliga, akuta situationer är detta inte möjligt, men när barnet har lugnat sig ska man gå igenom saken med barnet. Vid denna genomgång i efterhand ska man analysera den situation som lett till begränsningen samt behovet av, grunderna för och genomförandet av begränsningen i enlighet med 61 a § och barnets i 30 § avsedda klientplan. Motsvarande bestämmelse föreslås i klient- och patientlagen. Dessutom ska barnet informeras om möjligheten att söka ändring i fråga om beslut i vilka ändring kan sökas och om möjligheten att anföra klagomål, så att barns och unga personers rättsskydd tryggas. Eftersom de begränsande åtgärderna ska minskas och barnets tillväxt och utveckling ska stödjas, ska det tillsammans med barnet bedömas hur begränsningar kan undvikas i fortsättningen. På platsen för vård utom hemmet ska man analysera den situation som lett till begränsningen, behovet av och grunderna för begränsningen samt hur den personal som deltog i åtgärden agerade i situationen. Syftet med bedömningen är att analysera sitt eget agerande och att fundera på vad man kunde göra för att undvika att motsvarande situation upprepas.

74 b § *Bedömning av om barnets tjänster är tillräckliga och av kvaliteten på tjänsterna.* Paragrafens 1 mom. motsvarar 74 § 2 mom. i den gällande lagen.

I det föreslagna 2 mom. stärks socialarbetarens skyldighet att bedöma barnets situation, om barnet får tillräcklig vård och lämpliga tjänster och om den plats där barnet är placerat är lämplig för barnet med beaktande av barnets behov, personaltillgången, personalens kompetens och lokalerna. Vid bedömningen ska man fundera på om t.ex. återkommande rymningar eller återkommande bruk av begränsningar beror på något som gör att barnet borde flyttas till en annan plats för vård utom hemmet. En plats för vård utom hemmet kan visa sig vara olämplig för ändamålet, eller också kan det visa sig att där inte finns sådan specialkompetens som barnet behöver.

Enligt det föreslagna 3 mom. ska det med barnet tillräckligt diskuteras orsakerna till de begränsningar som riktats mot barnet och begränsningarnas eventuella inverkan på klientplanen och planen för vård och fostran. På detta sätt kan man försöka minska de begränsningar som i fortsättningen riktas mot barnet.

74 c § *Information om tillgängliga rättsmedel.* Syftet med denna nya paragraf är att stärka både barnets och vårdnadshavarens rättsskydd. Barnet och barnets lagliga företrädare eller vårdnadshavare ska utan dröjsmål ges information om innehållet i och grunderna för beslut och åtgärder samt om de tillgängliga rättsmedlen. Informationen ska ges i begriplig form och på ett tillgängligt sätt med beaktande av barnets ålder och utvecklingsnivå och de kommunikationsmetoder som barnet, vårdnadshavaren eller den lagliga företrädaren använder. Barnets förälder är inte alltid part i ärendet, men föräldern har enligt 89 § i barnskyddslagen rätt att söka ändring i de ärenden som nämns i 1 och 2 mom. i den paragrafen. Föräldern har även rätt att söka ändring om en begränsning av kontakterna gäller föräldern. Det kan t.ex. vara i enlighet med barnets bästa och föräldrarnas behov att föräldern informeras också om andra beslut och åtgärder. Om man t.ex. begränsar ett barns kontakter till en viss person, är det i enlighet med barnets bästa att också föräldrarna när barnet är hemma är medvetna om en gällande begränsning av kontakterna.

Enligt det föreslagna 2 mom. ska den information som avses i 1 mom. ges barnet genast när barnet kan förstå innebörden, efter att begränsningar, brådskande placering eller omhändertagande enligt barnskyddslagen har riktats mot barnet. Detta betyder att information om rättsmedlen ska ges genast efter en akut situation, om barnet t.ex. när det förs till isolering inte förmår ta till sig informationen eller om barnet är upprört efter en brådskande placering.

13 kap. Övervakning

80 § *Övrig tillsyn.* Paragrafen motsvarar huvudsakligen den gällande 80 §, men nytt är att regionförvaltningsverket i samband med övervakningen och vid inspektionsbesök på en plats för vård utom hemmet ska vara särskilt uppmärksam på barnens åsikter om och erfarenheter av platsen. Övervakningen kan vara en chimär, om barnen inte i något skede hörs. De flesta barnen i skolåldern är visserligen i skolan under dagtid, men tillsynsmyndigheten kan genomföra sitt inspektionsbesök under den senare delen av eftermiddagen, när största delen av eleverna i grundskolan och också studerandena har återvänt från skolan eller läroanstalten.

UTKAST